

поглиблений аналіз репродуктивних досліджень, що вимагають використання тіл померлих – зокрема в контексті вивчення безпліддя, гормональних дисфункцій, гінекологічної онкології; міжнародне порівняння моделей біоетичного контролю, з метою адаптації найкращих практик до українських реалій.

Отже, розроблення комплексної правової моделі використання тіл померлих у наукових цілях є не лише питанням правового регулювання, а й етичним, соціальним і науковим викликом, що потребує широкого діалогу між правниками, науковцями, медиками, державою та суспільством. Україна сьогодні має унікальну можливість не просто імплементувати європейський досвід, а сформуванати власну прогресивну правову модель, яка збалансує права людини, інтереси науки та вимоги етики в умовах ХХІ століття.

DOI: 10.51587/9798-9917-51971-2026-025-77-98

**ЛЕБЕДЄВА Юлія Владиславівна,**

старший викладач кафедри теорії держави і права

Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ORCID ID: 0000-0002-9745-2796

## **ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОПОМІЖНИХ РЕПРОДУКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ЗАКОНОПРОЄКТУ № 13683 У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ**

У дослідженні проведено комплексний юридичний аналіз правового регулювання допоміжних репродуктивних технологій в Україні з фокусом на законопроект № 13683 у контексті відповідності європейським стандартам. Зазначена тема набуває особливої актуальності на тлі стрімкого розвитку репродуктивної медицини, міжнародної інтеграції України та нагальної потреби у створенні чіткого, системного і гармонізованого законодавчого поля у сфері допоміжних репродуктивних технологій.

Автор підкреслює, що відсутність кодифікованого закону в Україні спричиняє фрагментарність нормативної бази, правові колізії, а також проблеми в практиці правозастосування, що особливо помітно в питаннях

сурогатного материнства і донорства. Аналіз судової практики і існуючих підзаконних актів виявляє численні прогалини, що створюють юридичний вакуум, загрожують захисту прав усіх учасників репродуктивних відносин і викликають етичні суперечності.

Дослідження ґрунтується на системному правовому аналізі основних положень законопроекту № 13683, що, попри наявність новел, не позбавлений суттєвих недоліків у юридичній техніці, термінологічній невизначеності та недостатній регламентації контролю за процедурами допоміжних репродуктивних технологій. Зокрема, проблемними є питання забезпечення прав дитини на інформацію про біологічне походження, гарантії добровільності донорства та сурогатного материнства, а також механізми захисту пацієнтів.

Особливу увагу приділено порівняльно-правовому аналізу європейських підходів до регулювання допоміжних репродуктивних технологій у країнах ЄС, серед яких Франція, Німеччина, Іспанія, Чехія. Виявлено ключові принципи, що лежать в основі ефективного регулювання – доступність, етичність, захист прав дитини – і котрі є орієнтирами для реформування українського законодавства.

На основі виявлених недоліків і світового досвіду сформульовано практичні рекомендації щодо вдосконалення законодавства України. Акцент зроблено на необхідності уточнення термінології, запровадження прозорих механізмів контролю, створення державних реєстрів, гарантування рівного доступу до технологій та захисту прав усіх учасників репродуктивного процесу. Крім того, підкреслено важливість створення спеціалізованих інституційних структур і чітких процедур імплементації.

Автор вважає, що ухвалення ефективного закону в цій сфері матиме стратегічне значення для європейської інтеграції України, сприятиме підвищенню якості медичної допомоги, захисту прав людини і формуванню сучасного правового середовища, що відповідає міжнародним стандартам.

Водночас відзначено, що тема допоміжних репродуктивних технологій містить численні складні юридичні, етичні і соціальні виклики, що потребують подальших міждисциплінарних досліджень. Зокрема, перспективними напрямами є вивчення етичних аспектів репродуктивних технологій, правових особливостей транснаціонального сурогатного материнства, а також розвитку новітніх технологій і їхнього правового врегулювання.

Результати дослідження можуть стати підґрунтям для розробки нової редакції законодавства, а також інструментом для формування державної політики, спрямованої на захист репродуктивних прав та інтересів усіх суб'єктів у сфері допоміжних репродуктивних технологій.

Допоміжні репродуктивні технології є складним міждисциплінарним феноменом, що поєднує медичні, правові, соціальні та етичні виміри. Їхнє застосування безпосередньо впливає на реалізацію фундаментальних прав людини, зокрема права на повагу до приватного і сімейного життя, на охорону здоров'я, права материнства та батьківства. В умовах демографічного спаду, старіння населення та зростання поширеності безпліддя, питання доступності та належного правового регулювання допоміжних репродуктивних технологій набуває суспільного значення, стаючи складовою державної політики у сфері охорони репродуктивного здоров'я.

За даними офіційної статистики, близько 15 % пар репродуктивного віку в Україні стикаються з проблемами безпліддя. Допоміжні репродуктивні технології відкривають для них можливість реалізувати право на батьківство, гарантоване статтями 21, 24 і 51 Конституції України, а також міжнародними актами – зокрема, Загальною декларацією прав людини (ст. 16) та Конвенцією ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW). Водночас розвиток цієї сфери породжує низку правових, етичних і соціальних викликів – від гарантій прав дитини й захисту учасників репродуктивного процесу до запобігання комерціалізації репродуктивних послуг.

Правове регулювання допоміжних репродуктивних технологій в Україні тривалий час залишається фрагментарним і базується переважно на підзаконних актах, зокрема наказах МОЗ України, що не забезпечує системності та правової визначеності. Відсутність спеціального закону, що комплексно врегулював би статус суб'єктів, порядок застосування технологій, умови донорства, сурогатного материнства, а також гарантії прав дитини, створює правовий вакуум і колізії у правозастосуванні. З огляду на це, поява законопроекту № 13683 «Про застосування допоміжних репродуктивних технологій» є важливим етапом у спробі кодифікації репродуктивного законодавства та наближення цієї сфери до європейських стандартів.

Разом із тим, у сучасних умовах європейської інтеграції України особливого значення набуває питання відповідності національного

правового поля принципам *acquis communautaire* ЄС, Конвенції Ради Європи про права людини і біомедицину (Ов'єдська конвенція, 1997) та практиці Європейського суду з прав людини. Європейські держави демонструють широкий спектр моделей правового регулювання допоміжних репродуктивних технологій – від суворо обмежувальних (Німеччина, Франція) до більш ліберальних (Іспанія, Бельгія, Чехія). Проте всі вони ґрунтуються на єдиних цінностях – повазі до людської гідності, автономії особи, рівному доступі до технологій і пріоритеті найкращих інтересів дитини. Саме ці принципи мають бути орієнтиром для українського законодавця.

Таким чином, актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю системного переосмислення правового регулювання допоміжних репродуктивних технологій в Україні з урахуванням європейських біоетичних і правових стандартів, усунення прогалин чинного законодавства та створення цілісної нормативної моделі, що забезпечить баланс між свободою репродуктивного вибору, захистом прав дитини та гарантіями недискримінації.

Метою дослідження є здійснення комплексного правового аналізу законопроекту № 13683 «Про застосування допоміжних репродуктивних технологій», визначення ступеня його відповідності європейським стандартам у сфері біоетики та прав людини, а також вироблення пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства у цій сфері.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких завдань: визначити теоретико-правові засади застосування допоміжних репродуктивних технологій і їхнє співвідношення з особистими немайновими правами людини; проаналізувати чинну нормативно-правову базу України у сфері допоміжних репродуктивних технологій; провести правовий аналіз законопроекту № 13683 з урахуванням його структури, юридичної техніки, новел і прогалин; здійснити порівняльно-правове дослідження регулювання допоміжних репродуктивних технологій у державах ЄС та визначити узагальнені принципи європейських підходів; сформулювати пропозиції щодо гармонізації українського законодавства з *acquis communautaire* ЄС і міжнародними стандартами біоетики.

Наукова новизна полягає у комплексному аналізі законопроекту № 13683 у контексті європейських стандартів прав людини, біоетики та

медичного права, а також у розробці пропозицій щодо вдосконалення національної нормативної моделі.

Отже, дослідження спрямоване на формування науково обґрунтованих засад подальшої законодавчої політики у сфері допоміжних репродуктивних технологій, що сприятиме зміцненню правових гарантій, забезпеченню етичності медичної практики та інтеграції України у європейський правовий простір.

## **1. Теоретико-правові засади правового регулювання допоміжних репродуктивних технологій**

Сучасний етап розвитку біомедичних наук і технологій спричинив трансформацію класичних уявлень про репродукцію, батьківство та родину як правові інститути. Допоміжні репродуктивні технології, що спочатку розвивалися як суто медичний інструмент подолання безпліддя, на сьогодні постають як правовий феномен, що породжує комплекс новітніх відносин у сферах охорони здоров'я, цивільного, сімейного, міжнародного приватного права, прав людини та біоетики.

Поняття допоміжної репродукції в українському законодавстві до 2025 року залишається недостатньо розробленим. У нормативно-правових актах відсутнє чітке легальне визначення цього терміну. Єдиним актом, котрий надає функціональне тлумачення, є наказ МОЗ України № 787 від 09.09.2013 року, де під допоміжними репродуктивними технологіями розуміються методи лікування безпліддя, при яких окремі або всі етапи зачаття і раннього ембріонального розвитку здійснюються поза тілом жінки<sup>1</sup>. Водночас таке визначення є вузьким за доктринальне та не охоплює весь спектр процедур, що мають правове значення.

З точки зору міжнародного права, найбільш усталене визначення допоміжних репродуктивних технологій наведене у Глосарії ВООЗ, де зазначено, що допоміжні репродуктивні технології – це всі методи лікування безпліддя, що передбачають маніпуляцію із чоловічими або жіночими гаметами в процесі зачаття<sup>2</sup>. Саме на базі цього підходу формуються правові конструкції у більшості країн ЄС, де поняття допоміжної

1 Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні : Наказ МОЗ України від 09.09.2013 № 787. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13#Text>.

2 Revised glossary on Assisted Reproductive Terminology (ART). *The International Committee for Monitoring Assisted Reproductive Technology (ICMART) and the World Health Organization (WHO) Revised Glossary on ART Terminology*. URL: [https://www.who.int/teams/sexual-and-reproductive-health-and-research-\(srh\)/areas-of-work/fertility-care/ART-revised-glossary](https://www.who.int/teams/sexual-and-reproductive-health-and-research-(srh)/areas-of-work/fertility-care/ART-revised-glossary).

репродукції охоплює штучну інсемінацію, запліднення *in vitro*, перенесення ембріонів, сурогатне материнство, донорство гамет та пов'язані біотехнології, зокрема кріоконсервацію.

З науково-правової точки зору, допоміжні репродуктивні технології мають бути розглянуті як специфічний комплекс правовідносин, що виникають у зв'язку із застосуванням медичних репродуктивних технологій, до котрих залучені щонайменше три групи суб'єктів: медичні працівники (клініки, ембріологи, акушери-гінекологи), пацієнти (реципієнти, біологічні батьки), та треті сторони (донори, сурогатні матері, органи державної влади). Відповідно, правове регулювання допоміжних репродуктивних технологій не може бути зведене лише до питань медичної практики – воно передбачає комплексне регулювання особистих немайнових прав, сімейних, договірних, деліктних, етичних та публічно-правових аспектів.

Науково-правовий дискурс в Україні поки не виробив єдиного підходу щодо класифікації допоміжних репродуктивних технологій. Найбільш поширеною є класифікація за біомедичним механізмом: інсемінація *in vivo* – введення репродуктивного матеріалу чоловіка до тіла жінки; запліднення *in vitro* (ЕКЗ) – злиття яйцеклітини і сперматозоїда поза тілом з подальшою імплантацією ембріона; ICSI (інтрацитоплазматична ін'єкція сперматозоїда); кріоконсервація – замороження гамет або ембріонів; донорство гамет або ембріонів; сурогатне материнство<sup>34</sup>.

Правове значення має і класифікація за суб'єктним складом: аутологічні допоміжні репродуктивні технології – за участю гамет подружжя або партнерів; гетерологічні допоміжні репродуктивні технології – із залученням третіх осіб (донорів або сурогатної матері); транснаціональні допоміжні репродуктивні технології – коли суб'єкти правовідносин (особи або клініки) знаходяться у різних юрисдикціях<sup>5</sup>.

Кожен з цих варіантів породжує різний обсяг правової відповідальності, особливості договірної оформлення, межі дозволеного, етичні обмеження та механізми державного контролю.

3 Наливайко Л., Лебедева Ю. Репродуктивні права людини: міжнародні стандарти, досвід України та Литви. *European Political and Law Discourse*. 2022. Т. 9, № 4. С. 60–73. URL: <https://doi.org/10.46340/eppd.2022.9.4.6>.

4 Головащук А. Правове регулювання допоміжних репродуктивних технологій. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/1932>.

5 World Fertility 2024. New York : United Nations. Department of Economic and Social Affairs. Population Division, 2025. URL: [https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/undesa\\_pd\\_2025\\_wfr\\_2024\\_final.pdf](https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/undesa_pd_2025_wfr_2024_final.pdf).

Системна класифікація допоміжних репродуктивних технологій у праві має принципове значення, оскільки визначає підхід до розробки норм про правосуб'єктність учасників, відповідальність клінік, можливість доступу до процедур особами без партнерів, регламентацію відносин з донорами та сурогатними матерями. Законопроект № 13683 покликаний заповнити цю прогалину та запровадити чіткі терміни й класифікаційні критерії на рівні закону, що відповідає принципам правової визначеності та юридичної передбачуваності.

Слід зазначити, що право на репродукцію є ключовим компонентом особистої автономії, права на приватність і недоторканність особистого життя<sup>6</sup>. Його юридична природа пов'язана із визнанням за кожною особою права вільно вирішувати питання щодо народження дітей, реалізації батьківства і материнства, застосування медичних технологій для досягнення репродуктивного результату.

Конституція України гарантує право на сім'ю (ст. 51), право на охорону здоров'я (ст. 49), рівність у правах жінки і чоловіка (ст. 24), а також визначає недоторканність приватного і сімейного життя (ст. 32)<sup>7</sup>. Ці положення утворюють основу для виведення правової категорії репродуктивних прав, що, хоча і не визначені у Конституції безпосередньо, впливають з її духу і загальних принципів.

На міжнародно-правовому рівні, право на репродукцію є похідним від: ст. 12 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права (право на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я)<sup>8</sup>; ст. 16 Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (право жінок вільно вирішувати питання репродукції)<sup>9</sup>; принципів Каїрської конференції ООН з народонаселення і розвитку 1994 року<sup>10</sup>; ст. 8 Європейської конвенції з прав людини, що регламентує право на повагу до приватного і сімейного життя<sup>11</sup>.

6 Лебедева Ю. Конституційно-правове забезпечення свободи репродуктивного вибору особи. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 3. С. 61–67. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.11>.

7 Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp#Text>.

8 Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : Пакт Орг. Об'єдн. Націй від 16.12.1966. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_042#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text).

9 Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 18.12.1979. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_207#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text).

10 Report of the international conference on population and development. Cairo : United Nations, 1994. URL: <https://docs.un.org/en/a/conf.171/13/add.1>.

11 Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950: URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text).

Судова практика Європейського суду з прав людини визнає право на доступ до допоміжних репродуктивних технологій складовою права на повагу до приватного життя. У справі *Dickson v. the United Kingdom* (2007), Суд підкреслив, що держави зобов'язані не лише утримуватися від втручання в репродуктивну сферу особи, а й створювати умови для її ефективної реалізації<sup>12</sup>.

Водночас слід зауважити, що репродуктивне право – не є абсолютним. Воно повинно бути збалансоване з правами інших осіб (зокрема, дитини та сурогатної матері), а також з публічним інтересом. Національні законодавства мають право вводити обмеження (вікові, медичні, етичні), що виправдані з погляду захисту прав третіх осіб та збереження моралі, як це передбачено положеннями Європейської конвенції з прав людини.

Таким чином, право на репродукцію має статус особистого немайнового права фізичної особи, що підлягає охороні з боку держави та повинне реалізовуватись у межах, визначених законом. Правове регулювання допоміжних репродуктивних технологій є ключовим інструментом для забезпечення ефективної реалізації цього права на практиці, а його відсутність або фрагментарність – порушенням міжнародних стандартів у сфері прав людини.

Важливо, що європейський підхід до правового регулювання допоміжних репродуктивних технологій ґрунтується на принципі інтеграції прав людини та біоетики, що особливо чітко простежується у міжнародно-правових актах Ради Європи, зокрема в Конвенції про права людини і біомедицину (Ов'єдська конвенція, 1997). Статті 1–5 цього документа гарантують перевагу особистих прав людини над інтересами науки і суспільства, а також визначають право на інформовану згоду, заборону дискримінації, повагу до гідності особи<sup>13</sup>.

У європейських правових системах, таких як французька, німецька, іспанська та чеська, простежується єдина етична парадигма: застосування допоміжних репродуктивних технологій допускається лише за умови дотримання тріади принципів: 1) автономії особи – кожна особа має право самостійно приймати рішення щодо свого тіла, включаючи репродуктивну

12 European Court of Human Rights. no. 44362/04, 07.12.2007. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng/%7B%22itemid%22:\[%22001-83788%22%7D](https://hudoc.echr.coe.int/eng/%7B%22itemid%22:[%22001-83788%22%7D).

13 The Oviedo Convention. *National Research Ethics Committees*. URL: <https://www.forskningsetikk.no/en/resources/the-research-ethics-library/legal-statutes-and-guidelines/oviedo-convention/>.

функцію; 2) недопущення експлуатації – особливо у сфері донорства гамет і сурогатного материнства; 3) пріоритету інтересів дитини – включаючи її право знати своє походження, а також бути захищеною від комерційного використання<sup>14</sup>.

Узагальнюючи, слід зазначити, що європейська правова традиція у сфері допоміжних репродуктивних технологій є збалансованою системою, де ефективна реалізація репродуктивних прав поєднується з біоетичними гарантіями, недопущенням експлуатації вразливих груп і забезпеченням найкращих інтересів дитини. Для України адаптація цих принципів є важливим кроком у напрямі гармонізації законодавства із правовими стандартами ЄС.

## **2. Законодавче регулювання допоміжних репродуктивних технологій в Україні**

На сьогодні в Україні відсутній спеціалізований кодифікований закон, що регламентував би використання допоміжних репродуктивних технологій у всіх їх аспектах. Натомість регулювання відбувається через комплекс підзаконних нормативних актів, методичних рекомендацій та окремих положень медичного законодавства.

Зокрема, основними документами, що мають нормативний вплив на сферу допоміжних репродуктивних технологій, є: 1) постанова МОЗ України № 787 від 09.10.2013 «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій», що встановлює загальні правила проведення процедур допоміжної репродукції, права та обов'язки пацієнтів і медичних закладів<sup>15</sup>. Проте цей нормативний акт має характер підзаконного регулювання і не врегульовує всі аспекти, зокрема питання правового статусу сурогатного материнства, донорства ембріонів та генетичного матеріалу; 2) Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»<sup>16</sup> та положення Цивільного кодексу України<sup>17</sup>,

14 European Group on Ethics in Science and New Technologies (EGE). Opinion № 15: Ethical Aspects of Human Reproduction. Brussels : European Commission, 2003. URL: [https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/support-policy-making/scientific-support-eu-policies/european-group-ethics\\_en](https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/support-policy-making/scientific-support-eu-policies/european-group-ethics_en).

15 Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні : Наказ МОЗ України від 09.09.2013 № 787. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13#Text>

16 Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

17 Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

що частково регулюють правовідносини у сфері охорони здоров'я та медичних послуг, але не містять спеціальних норм, що стосуються допоміжних репродуктивних технологій; 3) розпорядчі документи МОЗ України, методичні рекомендації, протоколи, що мають консультативний або рекомендаційний характер.

Відсутність єдиного системного закону призводить до фрагментарності регулювання, що створює правовий вакуум, зокрема у частині правового статусу учасників репродуктивних процедур (пацієнтів, донорів, сурогатних матерів, дітей, народжених за допомогою допоміжних репродуктивних технологій). Це ускладнює ефективну реалізацію прав і законних інтересів осіб, що беруть участь у цих процесах.

У контексті судової практики та правозастосування, зокрема у сфері сурогатного материнства, слід зазначити, що відсутність кодифікованого регулювання породжує неоднорідну судову практику, що виявляється особливо критичною у випадках, пов'язаних із сурогатним материнством. Українські суди часто змушені застосовувати норми Цивільного кодексу щодо усиновлення, батьківства та опіки, а також керуватися загальними принципами сімейного та медичного права<sup>18</sup>. Проте такі підходи не враховують специфіки сурогатного материнства як унікальної технології штучного відтворення.

Слід наголосити і на тому, що наявність правового вакууму породжує низку проблем, серед яких: 1) правова невизначеність статусу сурогатної матері. Відсутність чітких норм щодо прав і обов'язків сурогатної матері призводить до колізій при визначенні батьківства, відповідальності та соціального захисту; 2) проблеми із захистом прав дитини, народженої з використанням допоміжних репродуктивних технологій. Відсутність належного законодавчого захисту ускладнює визначення громадянства, правового статусу, спадкових прав та інших юридичних аспектів; 3) недостатня регламентація донорства статевих клітин та ембріонів, що створює ризики порушень прав донорів, реципієнтів та третьої сторони; 4) етичні дилеми, зумовлені неврегульованістю процедур, що можуть зачіпати права жінок (сурогатних матерів), потенційних дітей, а також порушення принципів добровільності і прозорості; 5) відсутність механізмів контролю та нагляду

18 Рішення Центрального районного суду міста Дніпра від 08.09.2025 у справі № 203/4924/23. URL: [https://reyestr.court.gov.ua/Review/130344534?fbclid=PAQ0xDswM\\_0Q5leHRuA2FibQlxMQABpwqhObf6f03tU4KP\\_DZn0YpsoHXkUE6aibslgYm0faFW5i32e9rcpYrEsLmZ\\_aem\\_PbRhZNEt2PLmaKH0AZeaqw](https://reyestr.court.gov.ua/Review/130344534?fbclid=PAQ0xDswM_0Q5leHRuA2FibQlxMQABpwqhObf6f03tU4KP_DZn0YpsoHXkUE6aibslgYm0faFW5i32e9rcpYrEsLmZ_aem_PbRhZNEt2PLmaKH0AZeaqw).

за діяльністю клінік, що надають послуги допоміжної репродукції, що підвищує ризики порушень медичної етики та безпеки пацієнтів.

Таким чином, сучасний стан законодавства України у сфері допоміжних репродуктивних технологій характеризується фрагментарністю, неповнотою та недостатньою системністю, що викликає необхідність ухвалення спеціального кодифікованого закону, здатного забезпечити комплексне правове регулювання, захист прав усіх учасників репродуктивного процесу та відповідність європейським стандартам.

### **3. Основні положення законопроекту № 13683: правовий аналіз**

Законопроект № 13683 «Про застосування допоміжних репродуктивних технологій» складається з 8 розділів та 26 статей, що охоплюють окремі аспекти правового регулювання допоміжних репродуктивних технологій в Україні. Проектом регламентовано: загальні положення та визначення термінів (Розділ I); державна політика та державне регулювання відносин у сфері застосування допоміжних репродуктивних технологій (Розділ II); умови та порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій (Розділ III); умови та порядок здійснення донації репродуктивних клітин, гарантії донора (Розділ IV); умови та порядок зберігання, утилізації та транспортування репродуктивного матеріалу (біоматеріалу) людини і ембріонів людини, визначення їх власника (Розділ V); порядок здійснення замінного материнства (Розділ VI); відповідальність за порушення законодавства у сфері допоміжних репродуктивних технологій (Розділ VII); прикінцеві та перехідні положення (Розділ VIII)<sup>19</sup>.

Законопроект демонструє когерентність та системність: має чітку структуру, логічно побудовану та послідовну, що сприяє його розумінню та застосуванню. Водночас, з точки зору якості законодавчої техніки, багато норм проекту мають оціночний характер («в інтересах дитини», «за згодою») без конкретного механізму. Частина положень дублює медичні протоколи МОЗ України, що може створювати колізії. Також у тексті відсутні порівняння з міжнародними практиками (наприклад, обмеження у Франції чи Німеччині, що забороняють сурогатне материнство).

<sup>19</sup> Проект Закону про застосування допоміжних репродуктивних технологій : Проект Закону від 22.08.2025 № 13683. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57179>.

Щодо відповідності принципам прав людини, то проєктом регламентовано: 1) принцип недискримінації, згідно з яким проєкт забезпечує рівні права для всіх учасників допоміжних репродуктивних технологій, незалежно від їхнього соціального статусу, статі, віку чи інших ознак; 2) принцип автономії та добровільності, що передбачає участь у процедурах допоміжної репродукції на добровільних засадах та право на інформовану згоду; 3) принцип захисту прав дитини, згідно з яким проєкт встановлює механізми захисту прав дитини, народженої за допомогою допоміжних репродуктивних технологій, зокрема щодо ім'я, громадянства, батьківства та спадщини<sup>20</sup>.

У цілому, законопроект позиціонується як спроба створити єдину нормативну основу для регулювання допоміжних репродуктивних технологій, спрямовану на забезпечення правової визначеності та захист прав учасників репродуктивних відносин. Водночас задекларована мета «підвищення народжуваності» та «права на продовження роду» відображає радше демографічну, ніж праволюдну парадигму. Це створює певну внутрішню напругу із закріпленням у ст. 3 принципом дотримання основоположних прав і свобод людини, котрий, за відсутності дієвих гарантій реалізації, набуває декларативного характеру.

Щодо практики сурогатного материнства, у тексті законопроекту передбачено можливість укладання відповідних договорів, типова форма котрих затверджується Кабінетом Міністрів України. Важливо, що хоча проєкт визначає правовий статус сурогатної матері та процедуру укладення договору<sup>21</sup>, у тексті відсутні механізми ефективного захисту прав сурогатної матері від можливого комерційного експлуатування чи соціальної стигматизації. Необхідно також врахувати етичні аспекти, діяльність посередників (агентств). У підсумку, сфера сурогатного материнства є нормативно відкритою, але не містить системних гарантій. Згідно з проєктом, Україна фактично зберігає статус одного з найбільших у світі центрів сурогатного туризму, не зважаючи на прямі вказівки Європарламенту і чисельних міжнародних організацій заборонити комерційне сурогатне материнство, визнаючи його формою експлуатації і торгівлі людьми<sup>22</sup>.

20 Проект Закону про застосування допоміжних репродуктивних технологій : Проект Закону від 22.08.2025 № 13683. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57179>.

21 Там само.

22 European Parliament resolution on the Annual Report on Human Rights and Democracy in the World 2014 and the European Union's policy on the matter : Resolution of 17.12.2015 no. (2015/2229(INI). URL: [https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2015-0470\\_EN.html](https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2015-0470_EN.html).

У тексті проєкту передбачено загальне правило із встановлення обов'язкового генетичного зв'язку дитини хоча б з одним із батьків (ч. 3 ст. 8). Винятком є випадки, коли у подружжя встановлено абсолютне безпліддя. У такому випадку можливим є використання донорських репродуктивних клітин в рамках допоміжної репродукції (ч. 6 ст. 9)<sup>23</sup>. Так, доступ до допоміжних репродуктивних технологій для самотніх та одностатевих пар фактично неможливий.

Щодо вікових меж, то проєктом передбачено застосування допоміжних репродуктивних технологій для повнолітніх дієздатних осіб віком до 49 років. Винятком є випадки прийняття відповідного рішення консилиумом лікарів (ч. 1 ст. 8). У нормах про замінних матерів визначено діапазон (21-35 років, з винятками до 49 років для родичок), що створює нормативну асиметрію<sup>24</sup>. Так, обмеження не абсолютне, але критерії для винятків нечіткі, що створює ризик вибіркового застосування і корупційних ризиків. Також не передбачено доступу до допоміжних репродуктивних технологій для неповнолітніх осіб навіть у медично необхідних випадках (наприклад, збереження статевих клітин до набуття особою повноліття).

Доцільно зазначити і про проблеми забезпечення права дитини на інформацію про своє біологічне походження. Законопроект не містить достатніх гарантій щодо доступу дитини до інформації про донорів (анонімність донорів згідно ч. 6 ст. 9) або біологічних батьків<sup>25</sup>, що є ключовим у контексті захисту права дитини на ідентичність як це передбачено міжнародними стандартами (Конвенція ООН про права дитини, Резолюції Ради Європи).

Щодо ризиків дискримінації, існує потенційна загроза дискримінації осіб за ознаками сімейного статусу, сексуальної орієнтації чи соціального становища у доступі до процедур допоміжних репродуктивних технологій, оскільки проєкт не містить чітких механізмів запобігання таким практикам.

Також у законопроекті відсутній комплексний підхід до захисту приватності та медичної таємниці у частині інформації, пов'язаної з

23 Проект Закону про застосування допоміжних репродуктивних технологій : Проект Закону від 22.08.2025 № 13683. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57179>.

24 Там само.

25 Там само.

допоміжними репродуктивними технологіями, що може стати підставою для порушень прав людини.

Згідно тексту проєкту, МОЗ України отримує повноваження щодо ліцензування, контролю, формування звітності у сфері допоміжних репродуктивних технологій (ст. 6- 7)<sup>26</sup>, утім відсутній єдиний реєстр, механізми незалежного моніторингу, чіткі санкції. Визначено лише загальні рамки контролю без конкретних інструментів забезпечення прозорості, а тому необхідно уточнити механізми контролю та нагляду за проведенням процедур допоміжної репродукції, зокрема щодо ліцензування медичних установ, акредитації спеціалістів та моніторингу якості послуг, що потенційно може сприяти зловживанням і порушенням прав пацієнтів.

Законопроект не регламентує низки питань, серед яких: доля «надлишкових» ембріонів, правовий статус заморожених ембріонів, заборона або дозвіл комерційної реклами сурогатних послуг.

Потенціал для розвитку полягає у можливості: створення цілісної законодавчої бази, що враховує всі аспекти допоміжних репродуктивних технологій, включно з етичними, медичними та соціальними вимогами; гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами та практиками, що сприятиме інтеграції у європейський правовий простір і підвищенню рівня захисту прав людини; розробці додаткових нормативних актів, що деталізують процедури ліцензування, моніторингу та контролю за діяльністю медичних установ, що працюють у сфері допоміжних репродуктивних технологій; впровадженню механізмів захисту прав дитини на інформацію про походження, що відповідатиме міжнародним стандартам.

Отже, законопроект № 13683 можна розглядати як важливий крок у напрямі кодифікації репродуктивного законодавства України, проте його положення потребують суттєвого доопрацювання з урахуванням стандартів Ради Європи, практики Європейського суду з прав людини, рекомендацій ВООЗ та відповідності *acquis communautaire* ЄС. Подальший розвиток правового регулювання у сфері допоміжних репродуктивних технологій має ґрунтуватися на принципах забезпечення автономії пацієнтів, рівного доступу до допоміжних репродуктивних технологій, пріоритету найкращих

26 Проект Закону про застосування допоміжних репродуктивних технологій : Проект Закону від 22.08.2025 № 13683. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57179>.

інтересів дитини, прозорості діяльності медичних установ і запобігання комерціалізації репродуктивних процесів. Гармонізація цих підходів із європейським правовим доробком сприятиме формуванню цілісної моделі біоетичного та правового регулювання, що відповідатиме цінностям прав людини, гідності та верховенства права, закріпленим у праві ЄС.

#### **4. Європейські стандарти у сфері допоміжних репродуктивних технологій: порівняльно-правовий аналіз**

У країнах ЄС регулювання допоміжних репродуктивних технологій базується на комплексі національних законів, що інтегрують міжнародні стандарти з урахуванням культурних, етичних та соціальних особливостей кожної держави.

У Франції Закон «Про біоетику» (Loi de bioéthique) 2021 року регламентує застосування допоміжних репродуктивних технологій, зокрема розширюючи доступ до технологій одностатевим парам та самотнім жінкам. Встановлено обмеження на донорство, заборонено комерційне сурогатне материнство, запроваджено суворі вимоги до збереження анонімності донорів<sup>27</sup>.

У Німеччині провадження допоміжних репродуктивних технологій регламентовано Законом «Про ембріони» (Embryonenschutzgesetz) 1990 року, у редакції з наступними змінами, що ставить акцент на захист людської гідності і суворі обмеження щодо маніпуляцій із зародками. Сурогатне материнство заборонене, донорство – дозволене, але анонімність донорів суворо захищена<sup>28</sup>.

Один з найбільш ліберальних режимів у ЄС передбачено в Іспанії, де Закон «Про репродуктивне здоров'я» (Ley sobre técnicas de reproducción humana asistida) 2006 року містить широкий спектр допоміжних репродуктивних технологій, включно з анонімним донорством та сурогатним материнством (хоча останнє регулюється окремо). Пріоритет надається доступності технологій та захисту прав дитини<sup>29</sup>.

У Чехії діє Закон «Про репродуктивні технології» (Zákon o specifických zdravotních službách) 2011 року передбачає широкий спектр допоміжних

27 Loi n° 2021-1017 du 2 août 2021 relative à la bioéthique : of 02.08.2021 no. SSAX1917211L. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000043884384>.

28 Embryonenschutzgesetz : of 13.12.1990 no.2746. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/eschg/BJNR027460990.html>.

29 Ley 14/2006, de 26 de mayo, sobre técnicas de reproducción humana asistida : of 27.05.2006 no. BOE-A-2006-9292. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2006-9292>.

репродуктивних технологій, включаючи донорство та сурогатне материнство. Водночас встановлені чіткі етичні стандарти та вимоги до інформованої згоди. Донорство є анонімним, але з можливістю розкриття інформації дитині за певних умов<sup>30</sup>.

В інших державах ЄС простежується значна варіативність правового регулювання. Так, в Австрії діє Закон «Про медично допоміжне запліднення» (Fortpflanzungsmedizingesetz) 1992 року, що суворо обмежує сурогатне материнство<sup>31</sup>; у Польщі – Закон «Про лікування безпліддя» (Ustawa o leczeniu niepłodności) 2015 року, що дозволяє лише певні форми допоміжних технологій<sup>32</sup>; тоді як у Великій Британії діє ліберальна модель, заснована на Законі «про людське запліднення та ембріологію» (Human Fertilisation and Embryology Act) 1990 року з поправками, що заснував в країні спеціальний регуляторний орган у сфері допоміжної репродукції – Human Fertilisation and Embryology Authority<sup>33</sup>.

Таким чином, загалом, європейські держави інтегрують такі підходи: забезпечення доступності допоміжних репродуктивних технологій для різних категорій громадян; високі етичні стандарти, що гарантують повагу до людської гідності та прав усіх учасників; захист прав дитини, народженої за допомогою допоміжних репродуктивних технологій, включно з правом на інформацію про походження.

Важливо зазначити, що на рівні Ради Європи та інших міжнародних організацій сформовані ключові принципи у сфері допоміжної репродукції, що відображаються у національних законодавствах: 1) доступність, що передбачає забезпечення справедливого доступу до допоміжних репродуктивних технологій, недискримінацію за ознаками статі, сімейного статусу, орієнтації чи соціального положення; 2) етичність, що передбачає виконання процедур у відповідності з медичною етикою, захист автономії учасників, недопущення експлуатації сурогатних матерів і донорів, дотримання принципів добровільності і прозорості; 3) захист прав дитини, що передбачає гарантії ідентичності, права на інформацію про біологічне походження, право на охорону здоров'я та особисту гідність.

30 Zákon o specifických zdravotních službách : of 08.12.2011 no. 373/2011. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-373>.

31 Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Fortpflanzungsmedizingesetz : of 04.06.1992 no. 275. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10003046>

32 Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. o leczeniu niepłodności : Ustawa of 25.06.2015 no. Dziennik Ustaw 2015 poz. 1087. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20150001087>.

33 Human Fertilisation and Embryology Act : of 01.11.1990. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1990/37/contents>.

Ці принципи закладені в Конвенції Ради Європи про права людини і біомедицину (Ов'єдська конвенція, 1997)<sup>34</sup> та супутніх документах, що мають рекомендаційний, але суттєвий вплив на національні законодавства.

Порівняно з країнами Європейського Союзу, Україна має відносно ліберальний підхід до застосування допоміжних репродуктивних технологій, особливо у сфері сурогатного материнства, де відсутні суворі обмеження, характерні, наприклад, для Німеччини чи Австрії. Водночас чинна правова база залишається фрагментарною та неузгодженою.

Ключовою проблемою є відсутність кодифікованого закону та розвиненої системи державного контролю, що не відповідає європейській практиці, де подібні процеси мають детальну правову регламентацію та чіткі механізми нагляду. У цьому контексті законопроект № 13683 є важливим кроком у напрямі гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами.

Зокрема, проект: визначає статус суб'єктів допоміжних репродуктивних технологій, враховуючи права пацієнтів, донорів, сурогатних матерів та дітей; передбачає механізми захисту прав дитини, хоча ці положення потребують подальшого розвитку, особливо щодо доступу до інформації про донорів; закладає базові етичні принципи, дотримання яких слід посилити шляхом уточнення норм про добровільність, інформовану згоду та заборону експлуатації<sup>35</sup>.

Окремої уваги потребує питання захисту прав дитини, насамперед щодо доступу до інформації про донорів. В Україні ці норми врегульовані неповною мірою, що свідчить про певну невідповідність європейським стандартам. Також залишаються ризики дискримінації та етичні колізії, які вимагають глибшого нормативного врегулювання.

У цьому зв'язку законопроект потребує: детальнішого регулювання процедур контролю та ліцензування медичних закладів – за зразком європейських моделей; вирішення етичних колізій, зокрема у сфері сурогатного материнства, що залишається предметом широких дискусій у ЄС; посилення гарантій недискримінації та забезпечення доступності процедур для різних соціальних груп.

34 The Oviedo Convention. *National Research Ethics Committees*. URL: <https://www.forskningsetikk.no/en/resources/the-research-ethics-library/legal-statutes-and-guidelines/oviedo-convention/>

35 Проект Закону про застосування допоміжних репродуктивних технологій : Проект Закону від 22.08.2025 № 13683. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57179>.

Узагальнюючи, можна констатувати, що законопроект загалом відповідає базовим європейським підходам, проте потребує подальшого вдосконалення з метою досягнення повної відповідності найкращим європейським стандартам у сфері допоміжних репродуктивних технологій.

## **5. Шляхи вдосконалення законодавства України у сфері допоміжних репродуктивних технологій з урахуванням європейських стандартів**

Першочерговим є усунення законодавчих прогалин, що створюють правовий вакуум та ускладнюють ефективне регулювання сфери допоміжних репродуктивних технологій. Оскільки репродуктивні права людини вимагають цілісного підходу до їх правового забезпечення, що охоплює не лише медичні, а й етичні, соціальні та правозахисні аспекти<sup>3637</sup>.

Тому необхідно уніфікувати та чітко визначити ключові поняття (наприклад, «допоміжні репродуктивні технології», «сурогатне материнство», «донорство», «імплантація ембріонів») відповідно до міжнародних та європейських стандартів. Чітка термінологія зменшить ризик неоднозначного тлумачення і підвищить якість правозастосування. Дослідження у сфері біоетики свідчать, що саме правова визначеність понять забезпечує стабільність практики і запобігає виникненню колізій у сфері відтворювальних прав<sup>38</sup>.

Вкрай важливо впровадити системи ліцензування, акредитації та регулярного моніторингу медичних установ, що надають послуги допоміжних репродуктивних технологій. Доцільно передбачити створення окремого регуляторного органу або комісії, що відповідатиме за контроль якості, дотримання етичних норм і прав пацієнтів. Це відповідає європейській практиці забезпечення прозорості діяльності медичних інституцій, що розглядається як необхідна умова демократичного врядування<sup>39</sup>.

36 Наливайко Л., Лебедева Ю. Репродуктивні права людини: міжнародні стандарти, досвід України та Литви. *European Political and Law Discourse*. 2022. Т. 9, №4. С. 60–73. URL: <https://doi.org/10.46340/eppd.2022.9.4.6>.

37 Nalyvaiko L., Lebedieva Y. Human reproductive rights: international standards, experience of Ukraine and Lithuania : monograph. Modern scientific strategies of development, 2022. URL: <https://doi.org/10.51587/9781-7364-13395-2022-008-318-336>.

38 Лебедева Ю.В. Нормативно-правове забезпечення реалізації права на посмертне відтворення військовослужбовців та інших осіб: зарубіжний досвід та регламентація в Україні. *Київський часопис права*. 2024. № 1. С. 23–30. URL: <https://doi.org/10.32782/kjp/2024.1.3>.

39 Наливайко Л.Р., Вітвіцький С.С. Право на доступ до публічної інформації в контексті контролю громадян за діяльністю держави. *Право і суспільство*. 2014. №5(2). С. 28–33; Nalyvaiko L. R. Transparency as a democratic standard of the government functioning. *Evropský Politický a Právní Diskurs*. 2014. Svazek 1., 4. vydání. P. 51–62.

Введення централізованих державних реєстрів донорів, сурогатних матерів, дітей, народжених за допомогою допоміжних репродуктивних технологій, є необхідним для забезпечення прозорості, обліку, а також захисту прав дитини на інформацію про біологічне походження. Реєстри мають бути конфіденційними, але з можливістю обмеженого доступу за законною процедурою. Практика Європейського суду з прав людини у справах, що стосуються гестаційного сурогатного материнства, підтверджує, що доступ дитини до інформації про походження є складовою права на ідентичність та приватне життя<sup>40</sup>.

У контексті гарантування доступності та захисту прав пацієнтів, задля забезпечення рівного та справедливого доступу до допоміжних репродуктивних технологій вважаємо важливим: 1) гарантувати не-дискримінацію за ознаками статі, віку, сімейного стану, сексуальної орієнтації, соціального статусу та інших характеристик. Закон повинен містити чіткі заборони дискримінації у сфері допоміжних репродуктивних технологій, що узгоджується з європейськими підходами; 2) розробити стандарти інформованої згоди, що забезпечують пацієнтам повну, достовірну і доступну інформацію про процедури, ризики, альтернативи та можливі наслідки. Важливо враховувати психологічний супровід та можливість відкликання згоди; 3) забезпечити захист приватності та медичної таємниці, зокрема щодо персональних даних пацієнтів, донорів і сурогатних матерів, відповідно до стандартів GDPR та інших нормативів ЄС; 4) впровадити механізми доступу до правосуддя для пацієнтів у разі порушення їхніх прав у сфері допоміжних репродуктивних технологій, передбачити спеціалізовані процедури розгляду спорів.

Окремо слід акцентувати увагу на інституційних та процедурних кроках з імплементації. Так, ефективна імплементація законодавчих новел вимагає комплексного підходу із: 1) створення національного органу з регулювання допоміжних репродуктивних технологій, що здійснюватиме ліцензування, контроль, ведення реєстрів, а також моніторинг дотримання етичних стандартів. Такий орган має координувати взаємодію між медичними установами, пацієнтами та державою; 2) розробки і

40 Nalyvaiko L., Pryputen D., Verba I., Lebedieva Y., Chepik-Trehubenko O. The European Convention on Human Rights and the Practice of the ECtHR in the Field of Gestational Surrogacy. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2023. Vol. 6. № 2. P. 206–2019. URL: <https://doi.org/10.33327/ajee-18-6.2-n000203>.

впровадження стандартів і протоколів надання послуг у сфері допоміжних репродуктивних технологій, що включатимуть медичні, етичні, юридичні вимоги, а також норми поведінки для медичних працівників; 3) запровадження освітніх програм і підвищення кваліфікації спеціалістів, що працюють у сфері репродуктивної медицини, з урахуванням змін у законодавстві та європейських практик<sup>41</sup>; 4) проведення громадських консультацій<sup>42</sup> та інформування суспільства для підвищення обізнаності щодо прав і можливостей у сфері допоміжних репродуктивних технологій, а також формування позитивного ставлення до нових правових норм; 5) моніторингу і оцінки впливу закону на практику з можливістю внесення своєчасних корективів на основі зібраних даних і міжнародного досвіду.

Так, удосконалення законодавства України у сфері допоміжних репродуктивних технологій з урахуванням європейських стандартів є комплексним процесом, що вимагає як технічного оновлення нормативної бази, так і створення ефективних інституційних механізмів. Пріоритетом має стати забезпечення прав людини, доступності технологій, захисту прав дитини та гарантування етичності і прозорості процедур.

Імплементація цих заходів сприятиме не лише глибшій інтеграції України до європейського правового простору, а й покращенню якості життя громадян через гарантування їхнього репродуктивного здоров'я та прав.

## Висновки

Проведене дослідження дозволяє сформулювати наступні висновки:

У контексті розвитку правового регулювання допоміжних репродуктивних технологій в Україні законопроект № 13683 виступає не лише як інструмент впорядкування поточної практики, а й як каталізатор фундаментальних змін у національній системі охорони репродуктивних прав. Його ухвалення може стати важливою віхою у модернізації вітчизняного законодавства та наближенні України до стандартів сучасної європейської правової системи.

Аналіз законопроекту № 13683 демонструє його значний потенціал як кроку до системного правового врегулювання сфери допоміжної репродукції

41 Лебедева Ю. Конституційне право на аборт у США: правова регламентація. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка*. 2024. Vol. 1, no. 2 (106). P. 13–29. URL: <https://doi.org/10.33766/2786-9156.106.1.13-29>.

42 Наливайко Л. Р., Грицай І., Дніпров О. С. Неурядові правозахисні організації України : навч. посіб. Київ : Хай-Тек Прес, 2014. 432 с

в Україні, однак цей документ має низку суттєвих недоліків, що загрожують ефективності та відповідності норм європейським стандартам.

По-перше, законопроект не вирішує низку фундаментальних правових колізій, зокрема у сфері гарантування прав дитини на інформацію про походження, що суперечить практиці більшості європейських країн і міжнародним зобов'язанням України у сфері захисту прав дитини. Відсутність чітких механізмів доступу до такої інформації створює ризики порушення базових прав і породжує невизначеність у правозастосуванні.

По-друге, недоліки у юридичній техніці документа – неузгодженість термінології, відсутність деталізованих процедур контролю і ліцензування, а також нечіткість у визначенні статусу суб'єктів – роблять законопроект вразливим до різночитань і потенційних зловживань. Ці прогалини унеможливають створення прозорої системи нагляду та підвищують ризик порушень етичних норм.

По-третє, законопроект недооцінює складність етичних проблем, пов'язаних із сурогатним материнством і донорством, зокрема питання добровільності, можливості експлуатації, а також правового статусу сурогатної матері, що є ключовими викликами для європейських систем регулювання. Відсутність конкретних гарантій у цих аспектах може призвести до маніпуляцій і порушення прав уразливих категорій осіб.

Також потребують доопрацювання положення щодо правового захисту пацієнтів, ефективних процедур оскарження та правового статусу медичних працівників. Без системного підходу законопроект не зможе гарантувати реальний захист інтересів усіх сторін.

Отже, попри значний потенціал як інструмента євроінтеграції у сфері медичного права, законопроект № 13683 у нинішній редакції не відповідає повною мірою європейським стандартам і потребує доопрацювання.

Тільки системний, багатовимірний підхід, що поєднує правову чіткість, етичну відповідальність та соціальну справедливість, зможе забезпечити надійне і справедливе правове поле для розвитку допоміжних репродуктивних технологій в Україні.

У цьому контексті пріоритетними напрямками подальших наукових досліджень є: 1) етичні виклики розвитку допоміжних репродуктивних технологій, що включають питання захисту гідності учасників репродуктивного процесу, протидію експлуатації, а також балансування між

правом на батьківство та інтересами дитини; 2) інноваційні технології у репродуктивній медицині, що потребують оперативного правового реагування з урахуванням швидких темпів розвитку науки та техніки, а також відповідальності за їх безпечне і справедливе застосування; 3) транснаціональні аспекти допоміжних репродуктивних технологій, зокрема регулювання сурогатного материнства та донорства в умовах міжнародної мобільності, правова взаємодія між країнами, а також захист прав осіб і дітей у трансграничних ситуаціях.

Реалізація зазначених напрямів дозволить Україні не лише гармонізувати своє законодавство з acquis ЄС, але й зміцнити позиції як держави, що визнає пріоритет прав людини, етичної відповідальності та верховенства права у сфері біомедицини.

DOI: 10.51587/9798-9917-51971-2026-025-98-119